

WPŁYW PEDAGOGIKI MUZEALNEJ NA ŚWIADOMOŚĆ SPOŁECZNĄ

S W artykule uzasadniono, że instytucja muzealna, po uporządkowaniu zebranej informacji, wiedzy, przekazuje ją opinii publicznej, wpływając na świadomość społeczną oraz jakość środowiska społeczno-kulturowego. Do retransmisji, przekazywania oraz opanowania przez publiczność (zwiedzających) osiągnięć kulturalnych pedagogika muzealna jest pośrednikiem pomagającym komunikować się z przedmiotami kultury duchowej oraz materialnej, rozwijającego i kształcącego zdolność osoby do poznania, podziwiania, samodoskonalenia się pod względem estetycznym, intelektualnym oraz etycznym. W tej potrzebie określone są zarówno podstawowe idee komunikacji dialogicznej, jak i najważniejsze – geneza pedagogiki muzealnej. Zakłada ona przede wszystkim wysoki poziom przygotowania psychologiczno-pedagogicznego oraz kulturalnego samego «pośrednika», który jest nie tylko pedagogiem muzealnym, lecz także środkiem «pedagogizacji» ekspozycji muzealnej.

Ustalono, że muzeologia jest teoretycznym wyjaśnieniem oraz praktycznym zastosowaniem szczególnego stosunku człowieka do swojej rzeczywistości, co wyraża się w muzealności. Ustalono, że bez dobrze ugruntowanej (pedagogicznie, psychologicznie, społecznie, narodowo, kulturalnie i historycznie) ekspozycji muzealnej uniemożliwia się odpowiednie postrzeganie informacji, ekspozatów, przedmiotów muzealnych, faktów oraz zjawisk. Uogólniono, że system interakcji oraz dialog w przestrzeni muzealnej, komunikacji i pedagogice muzealnej muszą być zdolne do międzyprzedmiotowych ocen różnych twierdzeń i uogólnień, mianowicie również naukowych. Mimo wszystko muzeologia musi opierać się przede wszystkim na nauce, jeśli chcemy zachować muzea dla dobra publicznego. Tak więc obiektywna postawa człowieka wobec rzeczywistości będzie kształtowała się w jego zmaterializowanym obrazie świata, którym jest muzeum.

Ключові слова: pedagogika muzealna; muzeologia; muzealność; świadomość społeczna

A **Філіпчук Наталія. Вплив музейної педагогіки на суспільну свідомість.**

Обґрунтовано, що музейний заклад, упорядкувавши зібрану інформацію, знання, передає їх суспільному загалу, впливаючи на соціальну свідомість, якість соціокультурного середовища. Для ретрансляції, передавання й опанування аудиторією (відвідувачем) культурних надбань музейна педагогіка є посередником, який допомагає спілкуватися з предметами духовної і матеріальної культури, розвиває і виховує здатність особистості пізнавати, захоплюватися, самовдосконалюватися естетично, інтелектуально, етично. У цій потребі закладено як основоположні ідеї діалогічних комунікацій, так і найважливіше – витоки музейної педагогіки. Вона передбачає передусім високий рівень психологічно-педагогічної і культурологічної підготовки самого «посередника», який є музейним педагогом, а також «педагогізації» музейної експозиції. Визначено, що муzeologia – теоретичне пояснення та практичне застосування особливого ставлення людини до своєї дійсності, що виражається у муzeальності.

З'ясовано, що без науково-обґрунтованої (педагогічно, психологічно, соціально, національно, культурно, історично) музейної експозиції унеможлиблюється належне сприйняття інформації, експозитів, музейних предметів, фактів і явищ. Доведено, що система взаємодії, діалог у музейному просторі, комунікації, музейна педагогіка мусять бути здатними до інтерсуб'єктивних оцінок різних тверджень, узагальнень, зокрема і наукових. Попри все муzeologia має опиратися передусім на науку, якщо хочемо зберегти музеї для суспільного блага. Адже об'єктивне ставлення людини до дійсності формуватиметься у його матеріалізованому образі, яким є музей.

Key words: музейна педагогіка; муzeologia; муzeальність; суспільна свідомість

Filipczuk Natalia, kandydat nauk pedagogicznych, starszy pracownik naukowy, wiodący pracownik naukowy Wydziału Treści i Technologii Edukacji Pedagogicznej, doktorant Instytutu Pedagogiki i Edukacji Dorosłych Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy im. Iwana Ziazuna

Філіпчук Наталія Олександрівна, кандидатка педагогічних наук, старша наукова співробітниця, провідна наукова співробітниця відділу змісту і технологій педагогічної освіти, докторантка Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України

Filipchuk Nataliia, PhD in Pedagogy, Senior Research Staff, Leading Research Staff of Department of Pedagogical Education Content and Technologies, Doctoral Student at Ivan Ziazun Institute of Pedagogical and Adult Education of NAES of Ukraine

E-mail: Natalia.filipchuk2610@gmail.com

Wprowadzenie. Współczesny świat wymaga jakościowo innej etyki życia, humanistycznego stosunku do świata w jego wymiarze przeszłym, obecnym oraz przyszłym. Nadzieja na istotne zmiany może istnieć pod warunkiem dojścia do pozytywnych transformacji świadomości społecznej, psychologii norm zachowania, powrotu człowieka do zaniedbanych przez niego wartości. Potrzeby, zwłaszcza w warunkach kiedy są one nadmierne, zawsze wywołują ostre sprzeczności natury ekologicznej, politycznej, społecznej i etycznej. Jeszcze w 1992 r. około 1700 niezależnych naukowców, w tym laureatów Nagrody Nobla, opublikowało pierwsze ostrzeżenie World Scientists' Warning to Humanity (Ostrzeżenie dla ludzkości od naukowców świata). Laureat Nagrody Nobla w dziedzinie fizyki Henry Kendall zainicjował dokument o elokwentnym tytule: «Ludzie i natura zderzają w kierunku zderzenia się ze sobą». Mimo to ludzkość obecnie przejmując się nie tylko problemami środowiska, globalnymi zmianami klimatu, niszczeniem przez człowieka życia na Ziemi, ponieważ z powodu jego działań wyczerpują się zasoby, następuje zanieczyszczenie wody i powietrza, wycinane są lasy, powstają dziury ozonowe. Degradacja trwa nadal na poziomie stosunków między państwami i narodami, nasilają się agresywność i nietolerancja, ponieważ każdego roku na potrzeby wojskowe państwa asygnują kwotę ponad 15 bilionów dolarów, pozostawiając jednocześnie setki milionów ludzi bez wody, chleba, zakwaterowania oraz opieki medycznej.

Tak więc główną sprzecznością czasu jest nienadążanie kultury jednostki i społeczeństwa za gwałtownym rozwojem postępu naukowo-technologicznego, co powoduje przerażające zmiany w granicach jednego pokolenia. Nienadążanie kultury duchowej za materialną zawsze przynosiło, jak wynika z praktyki i doświadczenia historycznego, kataklizmy w dziedzinie postępu cywilizacyjnego. Kulturalny, ludzki typ Osobowości staje się obecnie i na dłuższą metę najbardziej poszukiwaną wartością społeczną. Etyka humanistyczna polega nie na tradycyjnym antropocentrycznym rozumieniu, że człowiek jest centrum Wszechświata. Prawdopodobnie opiera się ona na zasadzie, że «dobro» jest tym, co jest dobre dla człowieka, a «zło» – to, co szkodzi człowiekowi; jedyne kryterium oceny etycznej – dobrostan człowieka, jego wartościowanie, odczucia zakorzenione są w cechach jego istnienia, ponieważ jest «miarą wszystkich rzeczy» [1, s. 15].

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie aktywnego wpływu pedagogiki muzealnej na świadomość społeczną.

Prezentacja głównego materiału. Świat wygląda często właśnie tak, jak «tworzy» go człowiek. Od jej człowieczeństwa, kulturalności, wyedukowania, moralności zależy istnienie, przetrwanie, estetyka bytu społecznego, zdrowie środowiska otaczającego.

Kształtowanie humanistycznej etyki «czci dla życia» wymaga bardziej jakościowego systemu edukacji społecznej, który (według Arystotelesa) wybudowywuje «doskonałość» – doskonałą działalność ludzką, pożytek publiczny jako zbiór dobrych myśli, pomysłów, czynów i działań. Wszystko to jako nieprzerwalny proces zachodzi w różnych dziedzinach i społecznych instytucjach życia codziennego. Jedną z nich, mogącą mieć wpływ na «tworzenie» kultury ludzkiej, etycznych normy behawioralnych, estetyzacji postrzegania świata, jest dziedzina muzeologia.

Dlatego współczesne muzealnictwo należy coraz bardziej aktywnie i produktywnie angażować do edukacji człowieka, w sposób jakościowy zmieniając jego stosunek do wszystkiego istniejącego. Zapotrzebowanie to zawiera zarówno motywację społeczną, jak i osobistą wobec poznania, samodoskonalenia, samorealizacji oraz afirmacji samego siebie. Dla takich procesów ważnym jest przemysłenie nowych realiów poprzez budowanie wysokiej jakości koncepcji muzeologicznych, podejść, form interakcji z potencjalnymi odwiedzającymi. Ze względu na to, że przede wszystkim należy odpowiedzieć na pilne pytania i wyzwania współczesności, które są niezwykle mobilne, przemijające pod względem historii technicznej, intelektualnej, społecznej oraz wymagają koncentracji uwagi i wysiłków nie tylko na wydarzeniach oraz wartościach przeszłości, ale także ciągłego poszukiwania oraz spojrzenia na teraźniejszość i przyszłość. W tym sensie «muzea są takimi ośrodkami aktywnych badań i edukacji, które zachowują i badają zabytki sztuki ludowej, wzmacniają poczucie patriotyzmu, odpowiedzialność za losy kraju, opowiadają historię przeszłości i obecnych osiągnięć» [4, s. 73].

Po drugie, zauważalnym jest nasycenie informacyjne obecnej przestrzeni cywilizacyjnej, ekspansja duszy ludzkiej poprzez nowoczesne technologie, telewizję, te środki i narzędzia, które przeważnie mają negatywny wpływ na stan umysłowy, emocjonalny jednostki, często pozbawiając

ją zdolności do samodzielnej recepcji, aktywności oraz zaangażowania.

Po trzecie, rozwiązując bardzo skomplikowany (przede wszystkim dla Ukrainy) problem dostępności ludności, zwłaszcza młodzieży, do kultury muzealnej, jednocześnie należy w tych warunkach przygotować uczniów, studentów, a także pedagogów, do zmotywowanego uczęszczania do muzeów, ponieważ obecne środowisko społeczno-kulturowe, «zależność» od telewizji, komputerów i gadżetów psychologicznie hamują przejście człowieka do niszy przestrzeni muzealnej [7, s. 115-116].

Po czwarte, krajowe muzealnictwo musi uwzględniać tendencje na poziomie światowym, biorąc pod uwagę intensywny rozwój instytucji muzealnych, kiedy to według szacunków ekspertów co pięć lat liczba muzeów zwiększa się o około 10%. I mimo, iż nie da się wejść w posiadanie dokładnych statystyk, ponieważ trwa spontaniczny proces tworzenia różnego rodzaju prywatnych, korporacyjnych, rodzinnych oraz lokalnych muzeów regionalnych i in. Jednak w granicach obliczeń dość zauważalną jest tendencja do ich wzrostu na dużą skalę, z prognozą funkcjonowania w połowie wieku ponad 50 tysięcy muzeów na poziomie międzynarodowym i krajowym. Jeśli kierować się współczynnikami porównawczymi (liczba ludności a muzeów), to prawdopodobnymi liderami w muzealnictwie są Finlandia, Szwajcaria, Austria, Węgry, Niemcy, Wielka Brytania, Francja, Włochy, USA oraz Japonia. W Europie ogromną popularnością cieszy się międzynarodowy konkurs «Najlepsze europejskie muzeum roku».

Po piąte, pomimo wyżej wymienionych trudności w postrzeganiu wartości kultury muzealnej, ważnym jest uznanie jako faktu dokonanego rosnącej tendencji odwiedzania muzeów w wielu państwach świata. A więc zbadanie doświadczenia ich polityki muzealnej jest ważnym elementem muzealnictwa narodowego. Kwestie poziomu ekonomiczno-finansowego ludności; polityka państwa w zakresie rozwoju muzeów; kultura muzealna w dziedzinie edukacji, nauki, informacji; miejsce muzeum jako «trzeciego domu» w strukturze spędzania wolnego czasu; rola muzeum w systemie «edukacji przez całe życie»; warunki wstępne oraz motywy zwiększania zainteresowania ludności kulturowymi wartościami muzealnymi; postacie oraz środki rozszerzania i doskonalenia usług muzealnych; udział sektora publicznego w opracowywaniu oraz podejmowaniu decyzji muzealnych – istotne tematy dla zainteresowań muzealnictwa krajowego.

I zresztą ważnym składnikiem polityki muzealnej w krajach Europy, Ameryki oraz Azji staje się multidyscyplinarne podejście w treści muzeologii obejmujące syntezę historii ekonomii, kultury, historii, przyrody, sztuki, nauki, językoznawstwa, antropologii, techniki oraz polityki. Taka droga oznacza, że centrum uwagi i aktywności funkcjonalnej muzeum przenosi się z przedmiotu, eksponatu na środowisko

społeczne, czyli materiał muzealny przekształca się w poszukiwanie zrozumienia i rozwiązania konkretnych kwestii natury społecznej, ekonomicznej, ekologicznej, humanitarnej oraz ekologicznej.

Coraz więcej miejsca w działalności wielu instytucji muzealnych zajmują kwestie kultury duchowej, języka oraz pamięci historycznej. Na porządku dziennym stały się zauważalne kwestie nie tylko zbierania przedmiotów materialnych, ich przemieszczenia do przestrzeni muzeum, lecz wiele uwagi poświęca się przede wszystkim gromadzeniu informacji. Pomysł uzyskuje pierwszeństwo w porównaniu z przedmiotem muzealnym, w którym się znajduje. Dzięki wprowadzeniu i wykorzystaniu najnowszych technologii komunikacyjnych następuje szybka wymiana pomysłów, znacznie ułatwia się dostęp do wykorzystania zbiorów muzealnych i wartości, które zostały ustanowione, łączone są różne bazy danych, optymalizowane są warunki prowadzenia poszukiwań i prac badawczych. Przetwarzanie, strukturyzacja, usystematyzowanie ogromnej ilości danych o obiektach muzealnych i wartości pomysłów, które niosą, stają się ugruntowaną praktyką instytucji muzealnych w wielu krajach rozwiniętych. W związku z tym zmiana paradygmatów, technik, technologii muzeów jest logiczną odpowiedzią na wymagania społeczeństwa, które mają obowiązek służyć, pracując nie dla jednostki, a dla społeczeństwa.

Te oraz inne cechy najnowszego czasu działalności muzeów, geneza ich przeszłych i przyszłych perspektyw wymagają nie reakcji emocjonalnych, a zasadniczego podejścia naukowego ze strony konkretnej dziedziny naukowej – muzeologii. Musi ona opierać się na filozoficznych podstawach podczas badań polityki muzealnej, żeby obiektywnie uzasadnić oceny, kryteria, teorie, sensy, hipotezy oraz prawdopodobieństwo osiągnięcia określonych celów. Muzeologia, prowadząc przedsięwzięcia praktyczne, wprowadzając doświadczenia historyczne zdobyte przez wiele pokoleń, przede wszystkim w swojej podstawie musi opierać się na teorii i zasadzie naukowości, ukazując się jako metamuzeologia (teoria naukowa). Dlatego muzeologia łączy w sobie wszystkie czynniki teoretyczne i praktyczne, określa wagę nie tylko doświadczenia przeszłości, konkretnej działalności, lecz także poszukiwań teoretycznych, żeby kształtować uświadomione rozumienie odpowiadające zmianom społecznym. Teoria jest potrzebna również, żeby zintegrować istotne pomysły tych dyscyplin naukowych, które zostały przedstawione i współdziałają w przestrzeni muzealnej.

Bez wniosków teoretycznych uniemożliwia się zrealizowanie głównego celu – interdyscyplinarności dziedzin naukowych stymulujących przygotowanie zawodowo-teoretyczne muzeologów, pedagogów muzealnych oraz wsparcia obiektywizacji rzeczywistości, poznawania prawdy w procesie badań i komunikacji. Na podstawie systemu muzealno-teoretycznego może rozwijać się zjawisko muze-

alne z jego funkcjami generującymi kulturę i obowiązkami społecznymi, uogólnieniami teoretycznymi i wnioskami oraz doświadczeniem praktycznym, metodami, środkami. Tak więc muzeologia jest wyjaśnieniem teoretycznym oraz zastosowaniem praktycznym szczególnego stosunku człowieka do swojej rzeczywistości. Taka postawa jest właśnie muzealnością. Wyraża się ona w konkretnych przedmiotach, które odszukują, wybierają, badają, przechowują, prezentują i wykorzystują w interesach publicznych. Instytucja muzealna, po uporządkowaniu zebranej informacji, wiedzy, przekazuje je opinii publicznej, wpływając na świadomość społeczną, jakość środowiska społeczno-kulturowego [8, s. 99].

Niewątpliwie w tym procesie komunikacyjnym zawarte są również twierdzenia naukowe oraz imperatywy, reakcje intuicyjno-zmysłowe na świat, percepcja artystyczna, zdobyte doświadczenie praktyczne itp. Kształtuje się szczególny stosunek (muzealność) człowieka do środowiska społecznego i naturalnego, które jest zawsze subiektywne, ale nie zawsze odpowiada naukowości zdań znajdujących się często pod dominującym wpływem ideologii. Dlatego więc system interakcji oraz dialogu w przestrzeni muzealnej, komunikacji, pedagogice muzealnej muszą nadawać się do intersubiektywnej oceny różnych twierdzeń, uogólnień, w tym również naukowych. Mimo wszystko muzeologia musi polegać przede wszystkim na nauce, jeśli chcemy zachować muzea dla dobra publicznego. Ze względu na to, że obiektywny stosunek człowieka do rzeczywistości będzie się kształtował w jego zmaterializowanym obrazie, którym jest muzeum. Ignorowanie naukowych zasad poznania świata w środowisku muzealnym bezpośrednio prowadzi do deformacji światopoglądu i obiektywnej wizji człowieka świata otaczającego. Zasada naukowości w muzeologii jest bardzo ważna w kontekście rozwoju człowieka, oceny nie tylko przeszłości i współczesności, a na podstawie prawdziwości sądów należy zbudować bardziej optymalną drogę jej przyszłego rozwoju. Bez przesady można twierdzić, że kultura muzealna z optymalnym modelem jej wdrażania w środowisko publiczne, może być dość produktywnym czynnikiem dla zrównoważonego rozwoju świata, rozwiązywania zagrożeń, kryzysów i wyzwań, poszukiwania nowych paradygmatów humanizacji, etyzacji Człowieka.

Jednak moc humanitarnej misji muzeologii, wpływ dziedzictwa duchowego i materialnego ludzkości na postęp cywilizacyjny w dużej mierze zależy od skuteczności przekazywania wiedzy, wartości znajdujących się w środowisku muzealnym. Prawdopodobnie właśnie pedagogika muzealna musi odpowiedzieć na pytanie dwuwymiarowe – jakie znaczenia, wartości będą przekazywane społeczeństwu i w jaki sposób (metody, sposoby, formy) zostaną przekazane. Wysoka jakość profesjonalnego kształcenia pracowników muzeów, pedagogów, którzy są pośrednikami między „kulturą” instytucji muzealnej a odwiedzającymi, będą określali

sukces w edukacji publicznej. Dla rzeczywistości ukraińskiej te dwa określone twierdzenia noszą w sobie zasadniczą reformację kwestii «człowiek – kultura muzealna».

Biorąc pod uwagę przeszłość historyczną Ukrainy, najbardziej pożądanym tematem zmian jakościowych w muzealnictwie jest krytyczny przegląd naukowy genezy przeszłości historycznej Narodu Ukraińskiego, ewolucji państwowości, rozwoju kultury narodowej; krytyczna analiza faktów, wydarzeń, zjawisk poprzez pryzmat własnego światopoglądu. Podstawą tego złożonego i trwałego wyboru wiedzy i wartości jest polityka państwa oraz interesy publiczne w zakresie rozwoju obywatela, krajowego kapitału ludzkiego. W szerokim zakresie zadań i celów znajdują się decydujące priorytety edukacji narodu, polegające na tym, żeby «osobowość kultywowała ukraińskie tradycje, wartości duchowe, posiadała odpowiednią wiedzę, umiejętności i przyzwyczajenia, była w stanie zrealizować swój potencjał w warunkach współczesnego społeczeństwa, uznawała wartości europejskie, była gotowa spełnić obowiązki ochrony Ojczyzny, niepodległości oraz integralności terytorialnej Ukrainy» [6].

Obecne wyzwania stojące przed Ukrainą wymagają wdrożenia właśnie takiej działalności społeczno-państwowej w tej dziedzinie. Ta praca ma charakter systemowy i dotyczy wszystkich instytucji państwowych, samorządowych, kulturowo-edukacyjnych, naukowych oraz obywatelskich. Jej specyfika ujawnia się w tym, żeby celową działalnością przede wszystkim w zakresie kształtowania człowieka przewzywać istniejące podstawy świadomości społecznej, które wynikają ze zniszczenia ukraińskiej kultury i pamięci historycznej, zmienić stosunek do własnej przeszłości historycznej oraz przyszłości. Wzrost odwiedzania w instytucjach, mianowicie w muzeach, promujących wartości kulturowe, historyczne, narodowo-artystyczne Ukraińców, nie jest jeszcze gwarancją rozwiązania tego strategicznego problemu. Przecież niezwykle ważnym zadaniem będzie wciąż pozostawała jakościowa aktualizacja treści działalności muzealnej, wartościowe wymiary światopoglądowe założone do systemu pedagogiki muzealnej.

Wymaga to zrozumienia roli kultury oraz edukacji w kontekście bezpieczeństwa narodowego. Należy nadmienić, że Rosja nie tyle przejmując się ukraińską bronią, ile czynnikami kulturowo-edukacyjnymi, wybudowanymi zgodnie z interesami narodowymi Ukrainy. Ponieważ to właśnie kultura i edukacja narodowa kształtują nowe paradygmaty wartości, prowadzą do powstania myślenia oraz działań obywatelskich, które są zgodne z ideałami ukraińskiej państwowości i wolności. Muzea obejmujące różne dziedziny życia – edukację, naukę, kulturę, sztukę, historię, ochronę środowiska, oraz turystykę – są wystarczająco wpływowym czynnikiem bezpieczeństwa, zrównoważonego rozwoju i wychowania świadomości społecznej. Obecnie nie tylko składniki gospodarcze, wojskowe, społeczne określają bezpieczeństwo

oraz pozycję narodu i państwa. We współczesnym globalnym świecie takim priorytetem stała się również polityka kulturowa. Nie wolno ją ignorować w warunkach zapewniających stabilność rozwoju społecznego.

Dlatego więc instytucje muzealne muszą rozwiązywać niezwykle ważne kwestie: a) aktualnego zagrożenia i wyzwań; b) rozwoju intelektualnego, kapitału duchowego; c) zrównoważonego rozwoju; d) reform społeczno-gospodarczych; e) bezpieczeństwa obronnego; e) wzmocnienia autorytetu międzynarodowego Ukrainy; g) przyspieszenia europejskich procesów integracyjnych; g) ochrony środowiska oraz in. Niezaprzeczalnym pozytywnym wprowadzenia kultury muzealnej do środowiska społecznego, zwłaszcza w przestrzeni edukacyjnej, jest kształtowanie podstaw wartościowych życia kulturalnego, społecznego, gospodarczego oraz duchowego społeczeństwa obywatelskiego. Człowiek kulturalny (jak również społeczeństwo) posiada znacznie większy potencjał do samorealizacji, samodoskonalenia, kreatywności i aktywności społecznej. Jednocześnie do odpowiedniego postrzegania przez osobę odwiedzającą kulturę muzealną niezbędnym jest wcześniejsze przygotowanie oraz wyedukowanie podmiotu. W tym celu przede wszystkim ważną treścią jest odpowiednie ukierunkowanie w treści kształcenia, począwszy od najniższych jego poziomów. Doświadczenie zagraniczne pokazuje, że w placówkach edukacyjnych Niemiec, Francji, Wielkiej Brytanii, Belgii, Japonii, USA oraz innych państw duży nacisk kładą na zwiększenie roli oraz statusu sztuki, edukacji artystycznej i wychowania, muzyce w procesie edukacyjno-wychowawczym placówek ogólnokształcących. Opanowanie sztuki kultury, historii opiera się na połączeniu tradycji narodowych z badaniem światowego dziedzictwa artystycznego.

Praktykowana jest nauka różnych rodzajów sztuk pięknych (edukacja i wychowanie ukierunkowane na wiele sztuk), ogarnięcie edukacją artystyczno-estetyczną wszystkich ogniw szkoły z priorytetowym znaczeniem edukacji artystycznej w szkole podstawowej, stosowanie sztuki jako środka potwierdzania wartości ideologicznych, rozwoju specjalnych zdolności artystycznych oraz myślenia. We Francji na sztukę, muzykę, edukację muzyczną, teatr oraz kino wydzielono od 6 do 8 godzin akademickich. W kolegiach (od klasy 6) – przedmiotem obowiązkowym jest edukacja artystyczna. W ciągu czterech lat uczniowie poznają sztukę różnych epok i regionów świata. W Niemczech w szkołach podstawowych, zasadniczych, gimnazjach oraz liceach przedmioty cyklu artystyczno-estetycznego zajmują znaczące miejsce w treści edukacji placówek o profilu humanistycznym, estetycznym, matematycznym oraz przyrodniczym. W polskich szkołach priorytetem jest integracja przedmiotów artystycznych (od 2001 r.), a w trzyletnich gimnazjach poprzez kurs «Plastyka» uczniowie poznają polską kulturę przeszłości i teraźniejszości.

Muzea posiadające konkretne wartości motywacyjne

(dziedzictwo kulturowe, wiedza, wartość emocjonalno-estetyczne) niosą ze sobą nie mniej istotną misję – przekazywanie (reprezentacja) wartości społeczeństwu. Ta funkcja będzie działać z powodzeniem, jeśli w tym systemie interakcji będzie: a) solidne dziedzictwo kulturowe; b) mistrz-nauczyciel oraz muzeolog; c) zmotywowany i «kulturalny» zwiedzający.

Skuteczność polityki edukacyjnej zawsze zależała od charakterystyki warunków środowiska społeczno-kulturowego. Jego aspekty jakościowe uwarunkowane czynnikami społecznymi, ekonomicznymi, politycznymi oraz humanistycznymi znacząco wpłynęły na treść procesu edukacyjno-wychowawczego, określając dla niego paradygmaty wiedzy, a także paradygmaty duchowe i moralno-etyczne. Mimo to w każdych układach społeczno-politycznych i dominujących ideologii zapotrzebowaniem dla solidnej edukacji była jej integracja w konkretne środowisko kulturowe. Im ściślej stawały się te wzajemne powiązania, synteza edukacyjno-kulturowa oraz dialog placówek edukacyjnych z instytucjami kultury, tym potężniejszym stawał się potencjał dla procesu kształtowania kapitału ludzkiego na różnych poziomach edukacyjnych. Jeszcze na początku epoki ukraińskiej niepodległości w Państwowym Programie Narodowym «Edukacja. Ukraina XXI wieku» podkreślono, że jego celem naczelnym jest «stworzenie działającego systemu nieprzerwalnej edukacji i wychowania w celu osiągnięcia wysokiego poziomu edukacji, zapewnienia możliwości ciągłego samodoskonalenia duchowego jednostki, kształtowania potencjału intelektualnego i kulturowego jako najwyższej wartości narodu» [2, s. 6].

«Wejście» edukacji do kultury, realizacja pedagogicznej zasady odpowiedniości kultury w treści oraz filozofii edukacji, «nasycenie» kulturą osobowości poprzez jakościowe rozszerzenie przestrzeni kulturowo-edukacyjnej będzie pozostawało w perspektywie priorytetu polityki państwa. Ustanowienie ściślej współpracy i wzajemnych działań między instytucjami edukacyjnymi oraz kulturalnymi przyczynia się do poprawy procesów w dziedzinie edukacji, wychowania, organizacji systemu ciągłej edukacji przez całe życie, kształtuje optymalne warunki dla rozwoju obywatelskiego społeczeństwa.

Jednym z najbardziej potrzebnych obszarów modernizacji dziedziny edukacyjnej, kształtowania nowoczesnej osobowości na podstawie cech humanistycznych oraz narodowo-patriotycznych jest muzeologia. Należy przyznać, że od czasów aktywnego rozwoju muzealnictwa publicznego (XIX w.), pedagogiki muzealnej, kiedy powstawała europejska myśl muzealno-pedagogiczna, zjawisko społeczne muzeum rozpatrywano przede wszystkim jako instytucję edukacyjną posiadającą funkcje edukacyjne, naukowe oraz oświeceniowe. Dlatego logicznym wydawało się podejście do oceny społecznej roli muzeum jako instytucji edukacyjnej oraz wychowawczej. Słynny niemiecki muzeolog A.

Lichtwark jeszcze na początku XX w. twierdził, że muzea należy postawić w jednym rzędzie z osiągnięciami cywilizacyjnymi i kulturowymi ludzkości obok uniwersytetów, akademii, które ponadto charakteryzują się wyraźnymi cechami demokratyzmu, ponieważ są dostępne i mają służyć dobru ludzkości. Tak więc dla edukacji otrzymano nowe wyzwanie oraz stwierdzenie, że po pierwsze, przyznanie muzeum niesie funkcję edukacyjną, a po drugie, zwiedzający muzeum jest równoprawnym uczestnikiem dialogu. Tak więc powstanie dialogu kształtowało się nie tylko w niszy modelu «człowiek – kultura, historia, sztuka», lecz także przewidywana była aktywacja modelu funkcji „zwiedzający – muzeolog – kultura muzealna”. Oznacza to, że do retransmisji, przekazywania oraz opanowania przez publiczność (zwiedzających) wiedzy z zakresu dziedzictwa kulturowego niezbędnym jest posiadanie pośrednika pomagającego komunikować się z przedmiotami kultury duchowej oraz materialnej, rozwijającego i kształtującego zdolność człowieka do poznania, podziwiania, samodoskonalenia się pod względem estetycznym, intelektualnym oraz etycznym.

W tej potrzebie zostały założone zarówno podstawowe idee komunikacji dialogicznej, jak również najważniejsze – geneza pedagogiki muzealnej. Przewiduje ona przede wszystkim wysoki poziom kształcenia psychologiczno-pedagogicznego i kulturologicznego samego „pośrednika”, który jest pedagogiem muzealnym, a także «pedagogizacji» ekspozycji muzealnej, koncepcję której opracował wcześniej wybitny naukowiec – pedagog G. Kerschensteiner. Ze względu na to, że bez dobrze uzasadnionej (pedagogicznej, psychologicznej, społecznej, narodowej, kulturalnej oraz historycznej) ekspozycji muzealnej uniemożliwia się właściwy odbiór informacji, eksponatów, przedmiotów muzealnych, faktów oraz zjawisk. Dlatego działanie zasad pedagogicznych powinno upowszechniać się zarówno na działania pośrednika (pedagoga), jak również na obiekty przedmiotowe oraz prezentację duchową. W istocie rzeczy funkcjonowały one w środowisku kulturalno-oświatowym od dłuższego czasu, jednak interpretacja naukowa tego zjawiska, terminu, pojęcia pojawiła się dopiero w latach 30. ubiegłego wieku, w książce H. Freudenthala «Muzeum – edukacja – szkoła», w której przedstawiono rzetelne badania naukowe kwestii współdziałania muzeum oraz placówki edukacyjnej (szkoły).

W naszym przekonaniu rozumienie historii muzealności (w przeciwieństwie do historii muzealnictwa jako historii instytucji) jest to uświadomione postrzeganie ewolucji pomysłów. Pomysł muzealny zawsze poprzedza muzealną konkretyzację instytucjonalną. Władanie pomysłami jest znacznie ważniejszą cechą jakościową, aniżeli posiadanie muzeów. Dlatego niezwykle ważnym jest czynnik ludzki – pracownicy muzealni, pedagodzy, badacze muzealni, którzy przekazują kulturę duchową i materialną przedstawiając ją publicznie. Tak więc należy konstatować znacze-

nie roli zawodu muzealnego dla wdrażania polityki kulturalno-edukacyjnej. Staje się oczywistym, że być tradycyjnie wykształconym (posiadać formalne wykształcenie) nie jest wystarczającym do efektywnego współdziałania muzeum i „szkoły”, muzeologa i zwiedzającego. Potrzebne jest specjalne przygotowanie pedagoga muzealnego, posiadanie kompetencji zdobytych dzięki wiedzy teoretycznej i praktycznej.

Wysoki poziom rozwoju pedagogiczno-psychologicznego oraz kulturowego pedagoga muzealnego jest wymagany nie tylko na lokalnym «rynku» wewnętrznym na poziomie społeczności, placówki edukacyjnej, regionu lub państwa, lecz również często, zwłaszcza w treści pracy dużych obiektów kulturowych, ma wymiar międzynarodowy, globalny swojego znaczenia. Poprzez nich i wraz z ich pomocą zachodzi wzajemne połączenie ze światem, dialog kultur i narodów, prezentacja własnego «Ja» w globalnej przestrzeni kulturowej. Dla wielu pedagogów muzealnych, oprócz kompetencji tradycyjnych (pedagogicznych, psychologicznych, narodowo-kulturowych, specjalnych w kontekście rodzaju i profilu muzeum) należy znać oraz doskonalić znajomość języków obcych, kultur, historii świata.

Otwartość przestrzeni świata kultury przekształca zawodowe potrzeby czasu w zasady i pilne potrzeby. Przeciwnie europejska koncepcja «uczenia się przez życie» (europejskie ramy wzorów) określa dla obywateli taki zestaw wiedzy, umiejętności i relacji, które są niezbędne do rozwoju osobistego oraz samorealizacji, aktywnego życia obywatelskiego. Do takich kompetencji należą nie tylko komunikowanie się w języku ojczystym, specjalna wiedza, praktyczność, lecz także «obeznajomość oraz samowyróżnienie w dziedzinie kultury, komunikowania się w języku obcym, przyzwyczajenia obywatelskie» [5].

Tak więc globalne trendy w przestrzeni informacyjno-edukacyjnej wymagają kultury osobowości wyższego poziomu, co z kolei uzasadnia podwyższone wymagania kwalifikacyjne do kształcenia pedagoga muzealnego. Nie da się dać innym tego, czego sam nie wiesz. W swoim czasie podkreślał to znany pedagog A. Diesterweg: «Nauczyciel powinien znajdować w sobie najsilniejsze bodźce do edukacji, dążyć do samokształcenia nawet wtedy, gdy pracuje nad edukacją innych» [3, s. 75].

Wnioski. Tradycja kulturowa muzeologii jest nie do pomysłenia bez pedagoga muzealnego, ponieważ jej przedmiotem jest nie tylko konstrukcja bądź metody zarządzania oraz sposoby wykorzystania zbiorów. Jej struktura obejmuje trzy obszary tematyczne: proces muzealny (historia, filozofia, rola muzeum w przestrzeni kulturowej); proces wewnętrzny (organizacja pracy z zasobami i dostępnymi zbiorami); funkcja zewnętrzna (komunikacja, usługi publiczne, działalność oświatowa oraz edukacyjna), która przede wszystkim polega na możliwościach oraz umiejętnościach poprzez środki edukacyjno-pedagogiczne donieść wartości

kulturalne do publiczności, życia społecznego. Profesjonalne umiejętności pedagogiczne pracownika muzeum, który jest aktywnym pośrednikiem między kulturą muzealną a zwiedzającym, staje się ważnym i decydującym czynnikiem nowej muzeologii, która ma odpowiednio reagować na kulturowo-edukacyjny, społeczny oraz polityczny rozwój społeczeństwa, mianowicie na jego pedagogizację.

References

1. Vaidakher, F. (2005). Zahalna muzeolohiia [General museology]: posib. Lviv: Litopyis [in Ukrainian].
2. Derzhavna natsionalna prohrama «Osvita» Ukraina XXI stolittia [State National Program «Education» Ukraine XXI Century]. (1994). Kyiv: Raiduha [in Ukrainian].
3. Disterver, A. (1956). Rukovodstvo k obrazovaniiu nemetskikh uchitelei [German Teacher Education Guide]. Moskva: Uchpedgiz [in Russian].
4. Kramar, V. (2015). Vnesok P. P. Chubynskoho u stanovlennia "muzeinoi pedahohiky" i rozvytok etnichnoi kultury [Contribution of PP Chubinsky to the formation of «museum pedagogy» and the development of ethnic culture]. Pedahohichni innovatsii: idei, realii, perspektyvy [Pedagogical innovations: ideas, realities, perspectives], 1, 73-78. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/ped_in_2015_1_15 [in Ukrainian].
5. Rekomendatsiia 2006/962/leS Yevropeiskoho Parlamentu ta Rady (leS) "Pro osnovni kompetensii dlia navchannia protiahom usoho zhyttia" [Recommendation 2006/962 / EC of the European Parliament and of the Council (EU) on core competences for lifelong learning of 18 December 2006] vid 18 hrudnia 2006 roku. Retrieved from http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_975 [in Ukrainian].
6. Stratehiia natsionalno-patriotichnoho vykhovannia ditei ta molodi na 2016-2020 roky [Strategy of national patriotic upbringing of children and youth for 2016-2020]. Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 13 zhovtnia 2015r. №580/215. Retrieved from <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/580/2015> [in Ukrainian].
7. Filipchuk, N. O. (2019). Rozvytok ukrainskoi muzeinoi pedahohiky u KhKh stolitti: zdobutky i vtrata [The development of Ukrainian museum pedagogy in the

twentieth century: gains and losses]. In I. I. Nebesnyk (Ed.), Visnyk Zakarpatskoi akademii mystetstv [Bulletin of the Transcarpathian Academy of Arts]: zb. nauk. pr. (ts. 12, pp. 115-121). Uzhhorod: Zakarpatska akademiia mystetstv [in Ukrainian].

8. Filipchuk, N. O. (2019). Sotsiokulturna misiia suchasnykh muzeiv [Socio-cultural mission of modern museums]. In Muzeina pedahohika: problemy, sohodennia, perspektyvy [Museum pedagogy: problems, present, prospects]: materialy Somoj nauk.-prakt. konf. (pp. 98-100). Nats. Kyievo-Pecherskyi istoryko-kulturnyi zapovidnyk. Kyiv [in Ukrainian].

Список використаних джерел

1. Вайдахер Ф. Загальна музеологія : посіб. / пер. з нім. В. Лозинський. Львів : Літопис, 2005. 630 с.
2. Державна національна програма «Освіта» Україна XXI століття. Київ : Райдуга, 1994. 61 с.
3. Дистервер А. Руководство к образованию немецких учителей. Москва : Учпедгиз, 1956. 374 с.
4. Крамар В. Внесок П. П. Чубинського у становлення «музейної педагогіки» і розвиток етнічної культури. Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. 2015. Вип. 1. С. 73–78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ped_in_2015_1_15.
5. Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» від 18 грудня 2006 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_975.
6. Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки. Указ Президента України від 13 жовтня 2015р. №580/215. URL : <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/580/2015>
7. Філіпчук Н. О. Розвиток української музейної педагогіки у ХХ столітті: здобутки і втрата. Вісник Закарпатської академії мистецтв : зб. наук. пр. / ред. І. І. Небесник. Ужгород : Закарпатська академія мистецтв, 2019. Вип. 12. С. 115–121.
8. Філіпчук Н. О. Соціокультурна місія сучасних музеїв. Музейна педагогіка: проблеми, сьогодення, перспективи : матеріали Сьомої наук.-практ. конф., (3-4 жовт. 2019 р.) / Нац. Києво-Печерський історико-культурний заповідник. Київ, 2019. С. 98–100.

*Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 19.02.2020*